

«ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆ («7-Ի ԳՈՐԾ»)». ԱՅԼԱԽՈՂԱԿԱՆ ԱՌԱՋԻՆ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Շահեն հարությունյան

Երևանի պետական համալսարան, ՀՀ, Երևան

Էլ. հասցե՝ sh.harutyunyan.edu@gmail.com

DOI: 10.24234/scientific.v3i50.247

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Հոդվածը նվիրված է Խորհրդային Հայաստանի առաջին կազմակերպված այլախոհական կառույցին՝ Հայ երիտասարդական միությանը (ՀԵՄ), որը պատմության մեջ հայտնի է նաև որպես «7 հայրենասերների գործ»: Աշխատանքի մեջ վերլուծվում են ՀԵՄ-ի ձևավորման պատմական, գաղափարական և քաղաքական հիմքերը՝ դիտարկելով այն որպես Խորհրդային Հայաստանում համակարգված այլախոհական պայքարի մեկնարկ:

Հոդվածում ներկայացված են կազմակերպության հիմնադրման ընթացքը, նպատակների ու գործունեության առաջնահերթությունները: ՀԵՄ-ի գործունեությունը գնահատվում է որպես շրջադարձային փուլ Խորհրդային Հայաստանի այլախոհական շարժման պատմության մեջ: Այն իր կառուցվածքով ու գործունեությամբ ոչ միայն ձևավորեց քաղաքական դիմադրության նոր ձևաչափ, այլև խթանեց ազգային ինքնագիտակցության վերածնունդը՝ մեծ դեր ունենալով Խորհրդային Հայաստանում այլախոհական համակարգված պայքարի ձևավորման վրա:

Հոդվածի նպատակն է ուսումնասիրել հայկական այլախոհական շարժման առաջին համակարգված դրսևորումը՝ «Հայ երիտասարդական միության» հիմնադրման և կազմակերպական ձևավորման գործընթացը: Հետազոտությունը իրականացվել է պատմական և պատմահամեմատական մեթոդների կիրառմամբ՝ համադրելով փաստաթղթային, արխիվային և բանավոր աղբյուրները: Վերլուծության հիմքում դրվել է պետական ու անձնական արխիվների նյութերի, ինչպես նաև

մասնակիցների հուշագրությունների և հարցազրույցների համակողմանի կոնտենտ վերլուծությունը:

Բանալի բառեր՝ այլախոհություն, ՀԵՄ, հողային պահանջատիրություն, ազգային ինքնագիտակցություն, Հայոց ցեղասպանություն, «7 հայրենասերներ»:

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

1960-ական թվականներին Խորհրդային Միությունում ընթացող ներքաղաքական գործընթացները, որոնք հետագայում պատմագիտության մեջ բնորոշվեցին որպես «Խրուշչովյան հալոցք», ինչպես նաև Սառը պատերազմի միջազգային լարվածության աստիճանական խորացումը, ձևավորեցին բարենպաստ պայմաններ այլախոհական գաղափարական դաշտի ձևավորման համար ԽՍՀՄ բոլոր հանրապետություններում: Ամբողջատիրական իշխանական համակարգի պայմաններում առաջ եկան նոր տեսակի հասարակական նախաձեռնություններ, որոնք ստացան այլախոհական շարժումների բնույթ՝ գործելով հիմնականում ընդհատակյա կազմակերպությունների ձևաչափով: Նույն ժամանակահատվածում՝ 1960–1980-ական թվականներին, նմանատիպ գործընթացներ արձանագրվեցին նաև Խորհրդային Հայաստանում, որտեղ ձևավորվեցին մի շարք այլախոհական խմբեր և կազմակերպություններ, որոնք ստանձնեցին գաղափարական դիմադրության ու ընդդիմադիր գործունեության կազմակերպման առանցքային դեր:

Խորհրդային Հայաստանում այլախոհական դրսևորումները հիմնականում կենտրոնացած էին ազգային-քաղաքական հիմնախնդիրների շուրջ: Դրանք առնչվում էին հատկապես Հայոց ցեղասպանության ճանաչման և հիշատակի պահպանման խնդրին, Լեոնային Ղարաբաղի և Նախիջևանի պատմականորեն հայկական տարածքների վերամիավորման պահանջին, հայոց լեզվի պահպանմանն ու պետական կարգավիճակի ապահովմանը, ինչպես նաև Հայաստանի անկախության վերականգնման և մարդու հիմնարար իրավունքների պաշտպանության հարցերին (Հարությունյան Շ., 2024, Այլախոհության գաղափարական...): Այդ գաղափարական ուղղությունները գտնում էին իրենց արտահայտությունն այն գաղտնի խմբերի և կազմակերպությունների ծրագրերում, որոնք ձևավորվում էին Խորհրդային Հայաստանի հասարակական-քաղաքական կյանքի ընդհատակյա դաշտում:

ՔՆՆԱՐԿՈՒՄ

«Հայ երիտասարդական միություն» հիմնադրումը և գործունեությունը

Խորհրդային Հայաստանում քաղաքական այլախոհության գաղափարական հասունացումն ու զարգացումը հանգեցրեց առավել կազմակերպված դրսևորումների հայտ գալուն: ՀԽՍՀ-ում կազմակերպված այլախոհական շարժման առաջին հայտնի օրինակներից մեկը համարվում է 1962 թվականին Երևանում ձևավորված «Հայ երիտասարդական միություն» հայրենասիրական խմբակը (այսուհետ՝ ՀԵՄ) (Հայոց պատմություն, 2016): Դրան միավորված էին հասարակության տարբեր շերտերի ներկայացուցիչներ՝ ուսանողներ, դասախոսներ և մտավորականներ, որոնք միավորված էին ազգային ինքնության պահպանման գաղափարով: Խմբի գործունեությունը հիմնականում կրում էր տեղային և հայրենասիրական բնույթ՝ առանց բացահայտ հակախորհրդային ուղղվածության: Այն կենտրոնանում էր այնպիսի թեմաների շուրջ, ինչպիսիք էին հայոց լեզվի պահպանման անհրաժեշտությունը, Հայոց ցեղասպանության հիշատակի օրերի նշումը և պատմական հայկական տարածքների վերամիավորման գաղափարը (Հարությունյան Շ., 2024, Այլախոհական առաջին...): ՀԵՄ-ի անդամների հանդիպումները և քննարկումները կրել են պարբերական բնույթ: Հայ հայրենասերների հիմնական նպատակն էր ազգային ինքնագիտակցության բարձրացումը և հայ ժողովրդի մեջ ազգայնական ոգու ամրապնդումը: Քննարկումների ժամանակ առանձնակի շեշտադրում էր արվում հայերենը ռուսաց լեզվի ազդեցությունից և աստիճանական միաձուլումից պաշտպանելու անհրաժեշտության վրա: Նմանատիպ գաղափարական հանդիպումների և ազգային հարցերի շուրջ ծավալված քարոզչության արդյունքում շարժմանը աստիճանաբար միացան նոր համախոհներ, և մասնակիցների թիվը հասավ մոտ 15–20 հոգու (ՀԱԱ, ֆ. 1191, ց. 20, գ. 2, թ. 5): Այդ հանդիպումների ընթացքում, հայ հայրենասերները ցանկացել են իրենց ծավալված գործունեությունն ավելի կազմակերպված հունի մեջ դնել: Հավաքված մարդկանց միջև գործողությունները համակարգելու, իրականացվող աշխատանքները նպատակային ուղղությամբ առաջնորդելու և շարժման գործունեությունը առավել լայն շրջանակներում զարգացնելու նպատակով, հերթական հանդիպումներից մեկի ընթացքում ստեղծվել է ղեկավար մարմին, որը ստացել է «Խորհուրդ» անվանումը: Նորաստեղծ կենտրոնական կառույցի կազմում ընդգրկվել են միության ակտիվ

անդամներ՝ Խաչատուր Ամիրջանյանը, Խաչիկ Սաֆարյանը, Վիգեն Բաբայանը, Գրիգոր Եղյանը, Էդուարդ Կակոպյանը, Կարապետ Քիրամիջյանը և Մերուժան Հովհաննիսյանը, որոնք ստանձնել են կազմակերպչական և գաղափարական աշխատանքների հիմնական պատասխանատվությունը (ՀԱԱ, ֆ. 1191, ց. 20, գ. 2, թ. 13): Ընդհատակյա կազմակերպության գործունեության բնականոն ընթացքն ապահովելու համար ընդունվել է որոշում՝ ստեղծել նյութական հիմք, որը կձառայեր կազմակերպության ֆինանսական ապահովման նպատակներին: Այդ նպատակով սահմանվել է անդամավճարի հավաքագրման և դրամական միջոցների օգտագործման հստակ կարգ: Անդամավճարներից գոյացած ֆինանսական միջոցները ուղղվում էին մի շարք գործնական խնդիրների լուծմանը, մասնավորապես՝ հավաքների անցկացման համար վարձված տարածքի վճարմանը, կազմակերպության անդամների տեղափոխության ծախսերին, ինչպես նաև տպագրական սարքավորման անհրաժեշտ մասերի պատրաստմանն ու ձեռքբերմանը (ՀԱԱ, ֆ. 1191, ց. 20, գ. 2, թ. 5): ՀԵՄ-ի ղեկավարները ցանկացել են տպագրել, բազմացնել և հայ ժողովրդի մեջ տարածել ազգային հայրենասիրական բովանդակություն պարունակող հոդվածներ: Այս խնդիրն իրագործելու համար ձեռք է բերվել մի շարք հոդվածներ, որոնք կրում էին ազգային-հայրենասիրական, մասամբ նաև հակախորհրդային բովանդակություն: Այդպիսիք էին՝ «Բատովսկին իրավացի չէ», «Այսօր Վարիայից ստացա» բառերով սկսվող հոդվածները, որոնք «Հայաստանը և Թուրքիան առաջիկա կոնֆերանսում» հոդվածի դեմ գրված հոդվածներ էին: Բացի վերոնշյալ հոդվածներից, հայ այլախոհները գրել և տարածել են «Հայկական դատի 85 տարին», «Հայրենասերների համամիութենական ընկերության հայտարարություն» հոդվածները, «Թանկագին հայրենակիցներ» բառերով սկսվող կոչը, «Կտակ հայ որդուն» պոեմը, «Ի՞նչն է ազգերի միաձուլումը, և ո՞վ է ձգտում նրան», «Ողջուն Կիրովաբադի հայ բարեկամներին», «Տեսություն մարդկային պատմության մասին» խորագրերով հոդվածներ (ՀԱԱ, ֆ. 1191, ց. 20, գ. 2, թ. 4): Նշված գործունեության հետ մեկտեղ խմբակի անդամները ձգտում էին կապեր հաստատել Խորհրդային Միության սահմաններից դուրս գործող այլախոհական և ազգային-հայրենասիրական շրջանակների հետ: Այդ փորձերի արդյունքում նրանց հաջողվել է արտասահման ուղարկել Վիգեն Բաբայանի «Կտակ հայ որդուն» վերնագրով պոեմը, որը ներկայացնում էր խորապես ազգային և հայրենասիրական գաղափարներ: Պոեմը

հետագայում տպագրվեց սփյուռքահայ մամուլում՝ մասնավորապես «Մփյուռք» շաբաթաթերթում և Փարիզում հրատարակվող դաշնակցական երիտասարդական «Հայաստան» պարբերականում (ՀԱԱ, ֆ. 1191, ց. 20, գ. 2, թ. 6):

1962 թվականին Խաչատուր Ամիրջանյանը պատրաստել է «Պրոլետարիատի դիկտատուրայի 45 տարին» վերնագրով հոդվածը, որը հաջորդ տարում վերամշակվեց և համալրվեց տասներեք ծրագրային դրույթներով: Նոր խմբագրությամբ նյութը ձեռք բերեց ավելի ընդգծված հակախորհրդային և հայրենասիրական բովանդակություն: Հոդվածում արտահայտված էր խորհրդային իշխանության տապալման և ազգային ինքնիշխանության վերականգնման կոչ: Խ. Ամիրջանյանին վստահված էր նաև կազմակերպության ծրագրի սոցիալական հատվածի ձևավորումը, որը պետք է անդրադառնար հասարակական արդարության, սոցիալական իրավունքների և ազգային ինքնության փոխհարաբերության հիմնահարցերին (ՀԱԱ, ֆ. 1191, ց. 20, գ. 2, թ. 25): 1963 թ. սկզբին Խաչիկ Սաֆարյանը նախաձեռնում է «Այսօր Վարիայից ստացա» հակախորհրդային բովանդակություն ունեցող հոդվածի բազմացումը և տարածումը: Այս ժամանակափուլում Խ. Սաֆարյանը ձեռք է բերում այլ ազգային-հայրենասիրական բովանդակություն կրող հոդվածներ նույնպես, որոնք բազմացնում և տարածում է տարբեր հայրենասիրական շրջանակներում: Բացի Խորհրդային Հայաստանում ծավալած այլախոհական գործունեությունից՝ Սաֆարյանը գաղափարական աշխատանքներ է իրականացրել Մոսկվայի հայ ուսանողության և մտավորականության շրջանում՝ փորձելով նրանց մեջ ոգեշնչել ազգային-հայրենասիրական տրամադրությունները և ներգրավել այլախոհական շարժումների մեջ (ՀԱԱ, ֆ. 1191, ց. 20, գ. 2, թ. 26): Այս ամենին զուգահեռ, Վիգեն Բաբայանը, Կարապետ Քիրամիջյանը և Մերուժան Հովհաննիսյանը մեկնել են Ստեփանակերտ՝ իրենց հետ տանելով հոդվածներ և նյութեր, որոնք պարունակում էին հակախորհրդային և ազգային-հայրենասիրական գաղափարական բովանդակություն: Ստեփանակերտում նրանց գործունեության գլխավոր նպատակն էր տեղի հայ բնակչության շրջանում բորբոքել հայրենասիրական տրամադրությունները և նոր մարդկանց ներգրավել ազգային պայքարի գործընթացին (ՀԱԱ, ֆ. 1191, ց. 20, գ. 2, թթ. 26-27): Բացի ազգային հիմնախնդիրներն արծարծելուց, Մ. Հովհաննիսյանը մշտապես հանդես է եկել Հայաստանի անկախության

վերականգման անհրաժեշտության դիրքերից: Ըստ նրա, պետք է ստեղծվեր անկախ Հայաստան, որտեղ չէին լինի խորհրդային կարգեր (ՀԱԱ, ֆ. 1191, ց. 20, գ. 2, թթ. 31-33): Նա ակտիվորեն զբաղվել է այդ գաղափարի տարածմամբ և քարոզչությամբ: Անկախության վերականգման համոզմունքն այնքան ամուր է եղել, որ ձերբակալությունից հետո՝ դատավարության ընթացքում, Ս. Հովհաննիսյանը հայտարարել է, որ իր համար ավելի նախընտրելի է, որ Հայաստանը լինի անկախ, որտեղ կլինեն բուրժուա-ազգայնական կարգեր (Հարությունյան Վ., 2022):

1963 թ. դեկտեմբերին ՊԱԿ-ը բացահայտում և ձերբակալում է ՀԵՄ-ի «7-ի խորհրդին»: 1964 թ. օգոստոսի 5-26-ը տեղի ունեցած դատավարության արդյունքում կազմակերպության անդամները մեղավոր են ճանաչվում ՀԽՍՀ քրեական օրենսգրքի 65 հոդվածի 1-ին մասով (հակասովետական ազդեցության և պրոպագանդա) և 67-րդ հոդվածով (առանձնապես վտանգավոր պետական հանցագործությունների կատարմանն ուղղված կազմակերպական գործունեությունը, ինչպես նաև հակասովետական կազմակերպությանը մասնակցելը): Ազատազրկման են դատապարտվում Վիգեն Բաբայանը (5տարի), Մերուժան Հովհաննիսյանը (5տարի), Խաչատուր Ամիրջանյանը (5տարի), Խաչիկ Սաֆարյանը (4տարի), Գրիգոր Եղյանը (2 տարի), Կարապետ Քիրամիջյանը (2տարի) և Էդուարդ Կակոյանը (1 տարի 6 ամիս) (ՀԱԱ, ֆ. 1191, ց. 20, գ. 2, թթ. 34-35): 1966 թ. «Ազգային միացյալ կուսակցության» հիմնադիրներից Շահեն Հարությունյանը, որը մինչև վերոնշյալ կազմակերպության հիմնադրումը, ակտիվորեն համագործակցել է ՀԵՄ-ի հետ, իր հուշերում որոշ մանրամասներ է գրել ՀԵՄ անդամների դատավարության մասին. «Դատավարությունը տևեց շուրջ մեկ շաբաթ: Վերջին օրը, երբ կայացավ դատավճիռը, հավաքվածների մոտ սկսվեց մի իրարանցում. մեկը հայեցում էր դրսում կանգնած զինվորական պահակախմբին, մեկը բռնեց էր թափ տալիս և ռուսների հասցեին ինչ-որ բաներ ասում, մեկ ուրիշը վրեժի կոչեր էր անում, միայն բանտարկյալների հարազատներից ոմանք՝ միայն մայրերն էին, որ լաց էին լինում ու «չեկային» անիծում: Մի խոսքով, ամեն կողմից զայրույթի արտահայտություններ էին լսվում» (Շահեն Հարությունյան, անտիպ հուշագրություն):

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

«7 հայրենասերների գործ» կամ «7-ի գործ» անվանումով հայտնի Հայ երիտասարդական միություն ընդհատակյա կազմակերպությունը դարձավ Խորհրդային Հայաստանում առաջին համակարգված այլախոհական շարժումը: Պաշտոնապես կազմակերպությունը կրում էր «Հայ երիտասարդական միություն» անվանումը, սակայն ժամանակակիցների և հետագոտողների վկայությամբ՝ ժողովրդի մեջ այն առավել տարածված և ընդունված էր «7 հայրենասերների» կամ «7-ի գործ» անվանմամբ: Ուսումնասիրելով ՀԵՄ գործունեությունը՝ կարելի է եզրակացնել, որ այն ունեցել է առանցքային դեր Խորհրդային Հայաստանում այլախոհական պայքարի և ազգային-հայրենասիրական գաղափարների տարածման գործում: Հայտնի այլախոհ Պարույր Հայրիկյանը, խոսելով ՀԵՄ-ի մասին, նշել է, որ «7 հայրենասերների» կազմակերպությունը, բարոյահոգեբանական մեծ դեր է կատարել հայ ազգային-ազատագրական պայքարում (Հայրիկյան Պ., 2016): Նրա հիմնադրումն հաղորդեց նոր որակ և մոտեցում այլախոհական շարժման տրամաբանությանը, որոնք հետագայում ավելի են զարգացել և կատարելագործվել՝ ազդելով ինչպես ընդհատակյա պայքարի կառուցվածքի վրա, այնպես էլ հայ ժողովրդի ազգային ինքնագիտակցության ամրապնդման գործընթացների վրա:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

Հայրիկյան Պ. (2016). *Իմ բանտային յուշերից: Գիրք Ա*. ԱԻՄ հրատ (1965–1973).

Հայաստանի ազգային արխիվ. (Ֆ. 1191, ց. 20, գ. 2). Երևան.

Հայոց Պատմություն (2016). ՀՀ ԳԱԱ Պատմության ինստիտուտ. (2nd ed., Vol. 4).

Հարությունյան Վ. (2022). Քաղբանտարկյալի պատմություն. Հայկական ուսումնասիրությունների «Անի» հիմնադրամ, Երևան.

Հարությունյան Շ. (2024). Այլախոհական առաջին կազմակերպությունների առաջացումը և գաղափարական զարգացման դինամիկան Խորհրդային Հայաստանում 1960-ականների սկզբին. Պատմություն և մշակույթ, 21(1).

Հարությունյան Շ. (2024). Այլախոհության գաղափարական ուղղվածությունները Խորհրդային Հայաստանում 1960–80-ական թթ.-ին. Գիտական տեղեկագիր, 1(46).

Հարությունյան Շ. (թ. ա.). Անտիպ հուշագրություն.

REFERENCE LIST

- Airikyan, P. (2016). *Iz moikh tyuremnykh vospominaniy: Kniga I (From My Prison Memoirs: Book I)*. Izd-vo AIM (1965–1973).
- Natsional'nyy arkhiv Armenii. (f. 1191, op. 20, d. 2). Erevan. (*National Archives of Armenia*).
- Istoriya armyan. (2016). *Institut istorii NAN RA. 2-e izd., T. 4 (History of the Armenians, 2nd ed., Vol. 4)*. Erevan.
- Arutyunyan, V. (2022). *Istoriya politzaklyuchyonnogo (A Political Prisoner's Story)*. Fond "Ani" armyanskikh issledovaniy, Erevan.
- Arutyunyan, Sh. (2024). Vozniknovenie pervykh dissidentskikh organizatsiy i dinamika ideologicheskogo razvitiya v Sovetskoj Armenii v nachale 1960-kh godov (*The Emergence of the First Dissident Organizations and the Dynamics of Ideological Development in Soviet Armenia in the Early 1960s*). *Istoriya i kul'tura*, 21(1).
- Arutyunyan, Sh. (2024). Ideynye napravleniya dissidentstva v Sovetskoj Armenii v 1960–80-e gody (*Ideological Trends of Dissidence in Soviet Armenia in the 1960s–80s*). *Nauchnyy vestnik*, 1(46).
- Arutyunyan, Sh. (b. g.). *Neopublikovannyye memuary (Unpublished Memoirs)*.

РЕЗЮМЕ

«СОЮЗ АРМЯНСКОЙ МОЛОДЕЖИ («ДЕЛО СЕМИ ПАТРИОТОВ»): ПЕРВАЯ ДИССИДЕНТСКАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ В СОВЕТСКОЙ АРМЕНИИ

Шаген Арутюнян

Статья посвящена первой организованной диссидентской структуре в Советской Армении — Союзу армянской молодежи (САМ), более известному в истории как «Дело семи патриотов». В исследовании анализируются исторические, идеологические и политические предпосылки формирования САМ, рассматривается его деятельность как начало систематической диссидентской борьбы в Советской Армении. В статье представлены процесс создания организации, её цели и приоритетные направления деятельности. Деятельность САМ оценивается как переломный этап в истории диссидентского движения в Армении. По своей структуре и деятельности организация

не только сформировала новый формат политического сопротивления, но и способствовала возрождению национального самосознания, сыграв значительную роль в институционализации диссидентского движения в Советской Армении. Цель данной статьи — исследовать первое организованное проявление армянского диссидентского движения, а именно процесс основания и организационного формирования Союза армянской молодёжи. Исследование проведено с применением исторического и историко-сравнительного методов, в сочетании с анализом документальных, архивных и устных источников. В основу анализа положен всесторонний контент-анализ материалов из государственных и личных архивов, а также мемуаров и интервью участников.

Ключевые слова: диссидентство, Союз армянской молодежи, территориальные претензии, национальное самосознание, Геноцид армян, «семь патриотов».

SUMMARY

"ARMENIAN YOUTH UNION ("THE CASE OF THE SEVEN PATRIOTS")": THE FIRST DISSIDENT ORGANIZATION IN SOVIET ARMENIA

Shahen Harutyunyan

The article is devoted to the first organized dissident structure in Soviet Armenia — the Armenian Youth Union (AYU), also known in history as “The Case of the Seven Patriots.” The study analyzes the historical, ideological, and political foundations of the AYU’s formation, viewing it as the starting point of structured dissident struggle in Soviet Armenia. The article presents the process of the Union’s establishment, its goals, and the main directions of its activity. The AYU’s work is assessed as a turning point in the history of Armenia’s dissident movement. Through its organizational structure and activities, the Union not only shaped a new format of political resistance but also stimulated the revival of national self-consciousness, playing a significant role in the institutionalization of dissident movements in Soviet Armenia. The purpose of the article is to examine the first organized manifestation of the Armenian dissident movement — the establishment and organizational formation of the Armenian Youth Union. The study was conducted through the application of historical and

comparative-historical methods, combining documentary, archival, and oral sources. The analysis is based on a comprehensive content analysis of materials from state and personal archives, as well as memoirs and interviews of participants.

Keywords: *dissidence, Armenian Youth Union (AYU), territorial claims, national self-consciousness, Armenian Genocide, “Seven Patriots”.*

Հոդվածը ստացվել է՝ 15.10. 2025

Հոդվածն ուղարկվել է գրախոսման՝ 20.10. 2025

Հոդվածը երաշխավորվել է տպագրության՝ 14.11.2025